

Pregledni naučni članak

SAVREMENI PRISTUPI RADU SA MLADIMA U RIZIKU: PSIHOLOŠKI I KRIMINOLOŠKI ASPEKTI

Biljana Dimitrić¹

Apstrakt

Cilj rada je analiza savremenih psiholoških i kriminoloških pristupa radu sa mladima u riziku, sa posebnim osvrtom na faktore rizika i zaštite, psihološku podršku i savremene modele prevencije rizičnih i delinkventnih ponašanja. U radu su primijenjene metoda analize sadržaja, komparativna metoda i metoda sinteze relevantne naučne i stručne literature iz oblasti psihologije, kriminologije, prevencije maloljetničke delinkvencije i srodnih društvenih nauka. Rezultati analize ukazuju da rizična i delinkventna ponašanja nastaju kroz kumulativnu interakciju individualnih i socijalnih faktora rizika, dok zaštitni faktori, rezilijentnost i psihološka podrška imaju značajnu preventivnu ulogu. Takođe, potvrđen je značaj rane intervencije, multisektorske saradnje i restorativnih pristupa u radu sa mladima u riziku. Zaključuje se da efikasna prevencija zahtijeva integraciju psiholoških i kriminoloških perspektiva, kao i koordinisano djelovanje relevantnih društvenih aktera u cilju uspješne reintegracije mladih u zajednicu.

Ključne riječi: *mladi u riziku, rizična ponašanja, faktori rizika i zaštite, psihološka podrška, prevencija.*

Uvod

Savremeno društvo suočava se sa brojnim izazovima u oblasti razvoja i socijalizacije mladih, posebno u kontekstu različitih oblika rizičnih i devijantnih obrazaca ponašanja koji mogu imati dugoročne posljedice kako na samog pojedinca, njegovu porodicu, ali i na širu društvenu zajednicu. Period adolescencije predstavlja razvojnu fazu obilježenu intenzivnim biološkim, psihološkim i socijalnim promjenama, zbog čega su mladi posebno osjetljivi na uticaje iz neposrednog i šireg socijalnog okruženja. U ovom životnom dobu povećava se vjerovatnoća uključivanja u različite oblike rizičnih ponašanja, poput zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, nasilnog ponašanja, delinkvencije i drugih društveno neprihvatljivih aktivnosti (Steinberg, 2010).

Savremena istraživanja ukazuju da rizična ponašanja mladih ne nastaju kao posljedica djelovanja jednog izolovanog faktora, već predstavljaju rezultat složene interakcije individualnih karakteristika i uticaja socijalnog okruženja. U literaturi se posebno naglašava značaj faktora rizika i zaštitnih faktora koji uporedo djeluju na individualnom, porodičnom, vršnjačkom, školskom i društvenom nivou. Istovremeno, prisustvo zaštitnih mehanizama, poput stabilnih porodičnih odnosa, socijalne podrške, pozitivne školske klime i razvijene

¹ Biljana Dimitrić, dr, vanredni profesor, Univerzitet Bijeljina, Fakultet za psihologiju, Pavlovića put bb, 76300 Bijeljina, Republika Srpska, BiH, Tel: +387 66 887-170, E-mail: biljana.dimitric@ubn.rs.ba

lične rezilijentnosti, može značajno umanjiti vjerovatnoću razvoja problematičnih obrazaca ponašanja (Hawkins et al., 1992; Masten & Barnes, 2018).

Sa kriminološkog aspekta, rizična ponašanja mladih imaju poseban značaj jer mogu predstavljati rane indikatore razvoja maloljetničke delinkvencije i drugih oblika devijantnog ponašanja. Teorijski pravci u oblasti kriminologije ukazuju da se ponašanje mladih oblikuje pod uticajem procesa socijalizacije, učenja i socijalne integracije. Teorija socijalnog učenja naglašava značaj usvajanja obrazaca ponašanja kroz posmatranje i imitaciju modela iz okruženja, dok teorija socijalne kontrole ukazuje na važnost socijalnih veza i povezanosti pojedinca sa porodicom, školom i društvom u cjelini kao zaštitnih mehanizama od delinkventnog ponašanja (Bandura, 1977; Hirschi, 1969).

U skladu sa savremenim naučnim saznanjima, rad sa mladima u riziku sve više se zasniva na integraciji psiholoških i kriminoloških perspektiva, uz postepeno napuštanje isključivo represivnih modela djelovanja. Umjesto fokusiranja isključivo na posljedice problematičnog ponašanja, naglasak se stavlja na preveniranje kroz rano prepoznavanje faktora rizika, jačanje zaštitnih mehanizama i razvoj preventivnih programa usmjerenih na unapređenje individualnih i socijalnih kapaciteta mladih. Poseban značaj imaju multidisciplinarni modeli rada koji uključuju porodicu, školu, sistem socijalne zaštite, zdravstvene ustanove i pravosudne institucije, sa ciljem stvaranja podsticajnog okruženja za zdrav razvoj mladih i prevenciju delinkventnog ponašanja (Farrington et al., 2012).

Polazeći od navedenog, cilj ovog rada jeste analiza savremenih psiholoških i kriminoloških pristupa radu sa mladima u riziku, sa posebnim osvrtom na faktore rizika i zaštite, ulogu psihološke podrške i savremene preventivne modele usmjerene na smanjenje rizičnih i delinkventnih ponašanja mladih.

Metodologija

U radu su primjenjene metoda analize sadržaja, komparativna metoda i metoda sinteze relevantne naučne i stručne literature iz oblasti psihologije, kriminologije, prevencije maloljetničke delinkvencije i srodnih društvenih nauka. Analizirani su dostupni domaći i međunarodni naučni radovi, pregledni članci, meta-analize i stručne publikacije koje se bave problematikom mladih u riziku, rizičnih ponašanja, faktora rizika i zaštite, kao i savremenih preventivnih i intervencijskih pristupa.

Analiza je bila usmjerena na identifikaciju ključnih teorijskih pristupa u objašnjenju rizičnih ponašanja mladih, faktora rizika i zaštitnih faktora, kao i savremenih modela psihološke podrške i preventivnog djelovanja. Posebna pažnja posvećena je psihološkim i kriminološkim aspektima rada sa mladima u riziku, sa ciljem sagledavanja mogućnosti unapređenja preventivnih i intervencijskih pristupa u savremenoj praksi.

Primjenom komparativne metode izvršeno je poređenje različitih teorijskih pristupa i empirijskih nalaza, dok je metodom sinteze nastojano objediniti relevantna saznanja radi cjelovitijeg sagledavanja savremenih pristupa radu sa mladima u riziku. Na osnovu analizirane literature formulisani su zaključci o značaju integracije psiholoških i kriminoloških perspektiva u prevenciji rizičnih i delinkventnih ponašanja mladih.

Rizična ponašanja mladih – teorijski okvir

Rizična ponašanja mladih predstavljaju obrasce djelovanja koji povećavaju vjerovatnoću nastanka negativnih zdravstvenih, psiholoških, socijalnih i pravnih posljedica po pojedinca i zajednicu. U stručnoj literaturi u ovu grupu najčešće se ubrajaju zloupotreba psihoaktivnih

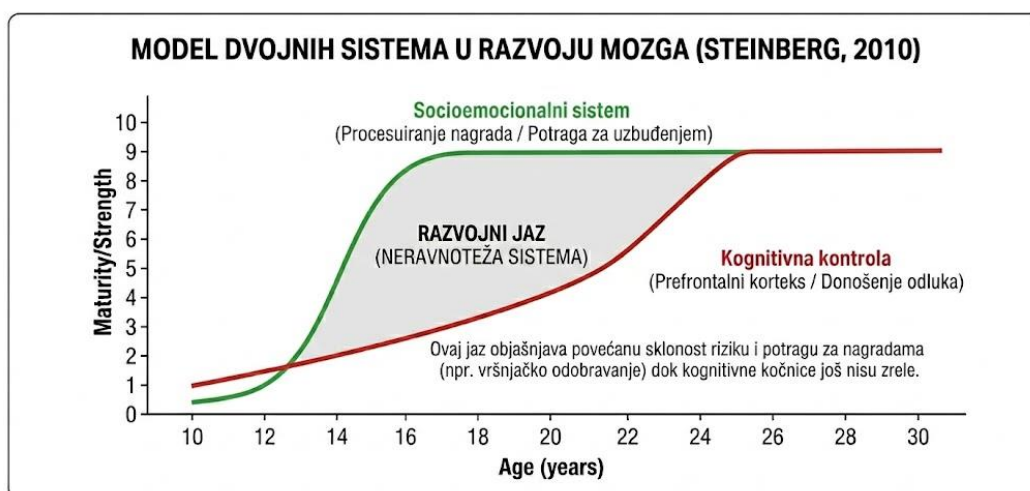
supstanci, nasilno ponašanje, delinkvencija, rizično seksualno ponašanje, kao i različiti oblici problematičnog ponašanja u digitalnom okruženju. Savremena istraživanja ukazuju da rizična ponašanja nisu rezultat jednog uzroka, već složene interakcije individualnih karakteristika i faktora iz socijalnog okruženja (Kann et al., 2018; Steinberg, 2010).

Adolescencija predstavlja razvojni period u kojem se rizična ponašanja najčešće ispoljavaju. Intenzivne biološke, emocionalne i socijalne promjene, zajedno sa povećanom potrebom za autonomijom i pripadanjem vršnjačkoj grupi, čine mlade posebno osjetljivim na različite oblike rizičnog ponašanja. Istraživanja pokazuju da se učestalost takvih ponašanja povećava tokom adolescencije i dostiže vrhunac u kasnoj adolescenciji i ranoj odrasloj dobi (Shulman et al., 2016).

Psihološka objašnjenja rizičnih ponašanja često se zasnivaju na teoriji socijalnog učenja. Bandura (1977) polazi od pretpostavke da se ponašanje usvaja kroz posmatranje i imitaciju modela iz okruženja. U tom kontekstu, porodica, vršnjaci, mediji i savremene digitalne platforme predstavljaju značajne izvore učenja, pri čemu mladi mogu usvajati i prosocijalne i antisocijalne obrasce ponašanja. Savremena istraživanja potvrđuju da digitalno okruženje i društvene mreže danas djeluju kao snažni virtuelni poligoni za učenje, gdje intenzivna izloženost rizičnim vršnjačkim sadržajima direktno podstiče imitaciju i praktikovanje problematičnih oblika ponašanja u stvarnom svijetu (Vannucci et al., 2020).

Sa kriminološkog aspekta, značajan doprinos razumijevanju rizičnih i devijantnih ponašanja pruža teorija socijalne kontrole. Hirschi (1969) smatra da je vjerovatnoća uključivanja u devijantna ponašanja veća kod mladih čije su veze sa društvom oslabljene ili pokidane. Ovaj autor identifikuje četiri ključna elementa socijalne veze koji odvrćaju pojedinca od kršenja normi: privrženost (emocionalna veza sa značajnim drugima, prvenstveno roditeljima), posvećenost (ulaganje u konvencionalne ciljeve poput obrazovanja), uključenost (vremenska zaokupljenost prosocijalnim aktivnostima) i uvjerenje (prihvatanje legitimnosti društvenih pravila i zakona). Shodno tome, socijalna integracija kroz ove komponente predstavlja bazični zaštitni mehanizam koji smanjuje vjerovatnoću razvoja delinkventnog ponašanja.

Savremeni pristupi prevazilaze jednostrana objašnjenja i rizična ponašanja mladih posmatraju kroz biopsihosocijalni model. Ovaj pristup polazi od pretpostavke da se ponašanje mladih oblikuje pod uticajem bioloških predispozicija, psiholoških karakteristika i društvenih okolnosti. Unutar biološke dimenzije, savremena neuropsihološka istraživanja naglašavaju nesrazmjer u razvoju limbičkog sistema (odgovornog za socioemocionalno procesuiranje i traženje uzbuđenja) i prefrontalnog korteksa (zaduženog za kognitivnu kontrolu i procjenu rizika), koji sazrijeva tek u ranoj odrasloj dobi (Steinberg, 2010). Ova neurobiološka vulnerabilnost, u sinergiji sa psihološkim osobinama i nepovoljnim društvenim okolnostima, stvara cjelovitu sliku o etiologiji rizičnih i devijantnih oblika ponašanja. Takvo razumijevanje omogućava integraciju psiholoških i kriminoloških perspektiva, čime se stvara osnova za razvoj efikasnih preventivnih i intervencijskih programa namijenjenih mladima u riziku.

Slika 1. Ilustracija Steinbergovog modela dvojnih sistema (prilagođeno prema: Steinberg, 2010).

Na osnovu navedenog može se zaključiti da rizična ponašanja mladih predstavljaju složen društveni i razvojni fenomen koji zahtijeva interdisciplinarni pristup. Psihološke teorije doprinose razumijevanju procesa učenja i unutrašnjeg razvoja ponašanja, dok kriminološki koncepti ukazuju na značaj socijalnih veza i društvene kontrole. Sinteza ovih perspektiva pruža čvrstu teorijsku osnovu za razumijevanje fenomena mladih u riziku i projektovanje savremenih preventivnih intervencija.

Faktori rizika i zaštitni faktori u nastanku rizičnih ponašanja mladih

Savremena istraživanja ukazuju da rizična ponašanja mladih nastaju kao rezultat složenog međusobnog djelovanja individualnih karakteristika i uticaja socijalnog okruženja. Zbog toga se u objašnjenju ovog fenomena sve češće primjenjuje pristup zasnovan na faktorima rizika i zaštitnim faktorima, koji omogućava identifikovanje okolnosti koje povećavaju ili smanjuju vjerovatnoću razvoja problematičnih i delinkventnih obrazaca ponašanja. Faktori rizika mogu biti prisutni na individualnom, porodičnom, vršnjačkom i društvenom nivou, dok zaštitni faktori doprinose otpornosti mladih i umanjuju negativne posljedice nepovoljnih životnih okolnosti. Razumijevanje njihovog međusobnog djelovanja predstavlja osnovu za planiranje efikasnih preventivnih i intervencijskih programa namijenjenih mladima u riziku.

Individualni faktori rizika i zaštite

Savremena istraživanja ukazuju da individualni faktori predstavljaju značajnu komponentu u objašnjenju nastanka rizičnih ponašanja kod mladih. Iako nijedan pojedinačni faktor samostalno ne dovodi do razvoja problematičnih obrazaca ponašanja, određene psihološke karakteristike mogu povećati vjerovatnoću uključivanja u rizične aktivnosti. Među najčešće identifikovanim faktorima rizika izdvajaju se impulsivnost, niska samokontrola, emocionalna nestabilnost, problemi mentalnog zdravlja i teškoće u regulaciji ponašanja.

Posebna pažnja u savremenoj literaturi posvećena je samokontroli i samoregulaciji. Istraživanja pokazuju da osobe sa nižim nivoom samokontrole češće donose impulzivne odluke, teže odlažu trenutno zadovoljstvo i pokazuju veću sklonost ka ponašanjima koja nose potencijalne negativne posljedice. Sistematski pregled istraživanja o samokontroli

pokazao je da je nivo samokontrole povezan sa različitim zdravstvenim, socijalnim i funkcionalnim ishodima, uključujući i rizična ponašanja kod mladih (De Ridder et al., 2012).

Pored samokontrole, značajnu ulogu imaju i emocionalni faktori. Istraživanja ukazuju da su problemi mentalnog zdravlja, uključujući simptome depresivnosti i anksioznosti, povezani sa povećanom ranjivošću adolescenata i slabijim kapacitetima suočavanja sa stresnim životnim okolnostima, što može predstavljati podlogu za razvoj različitih oblika rizičnog ponašanja (Dray et al., 2017). Ovakvi nalazi potvrđuju da emocionalno funkcionisanje predstavlja važan segment razumijevanja ponašanja mladih u riziku.

Individualni faktori ne djeluju izolovano, već u interakciji sa porodičnim, vršnjačkim i društvenim okolnostima. Međutim, njihovo prepoznavanje ima poseban praktični značaj jer omogućava rano identifikovanje mladih koji se nalaze u povećanom riziku za razvoj problematičnih i delinkventnih obrazaca ponašanja.

Porodični faktori rizika i zaštite

Porodica predstavlja jedan od najznačajnijih faktora socijalizacije u životu mladih i ima ključnu ulogu u oblikovanju obrazaca ponašanja tokom djetinjstva i adolescencije. Savremena istraživanja ukazuju da kvalitet porodičnih odnosa može djelovati kao faktor zaštite, ali i kao faktor rizika za razvoj problematičnih i delinkventnih ponašanja kod mladih.

Među najznačajnijim porodičnim faktorima rizika izdvajaju se konfliktni porodični odnosi, nedostatak roditeljskog nadzora, porodično nasilje, emocionalna zanemarenost i narušena komunikacija između roditelja i djece. Sistematski pregledi i meta-analize ukazuju da mladi koji odrastaju u nestabilnom porodičnom okruženju češće ispoljavaju različite oblike rizičnih ponašanja, uključujući agresivnost, zloupotrebu psihoaktivnih supstanci i delinkventno ponašanje (Hoeve et al., 2009).

Posebno značajan zaštitni faktor predstavlja kvalitetna emocionalna povezanost između roditelja i djece. Istraživanja pokazuju da prisustvo podrške, razumijevanja i otvorene komunikacije doprinosi razvoju emocionalne stabilnosti, socijalnih kompetencija i otpornosti na negativne uticaje okruženja. Takođe, jasno postavljena pravila ponašanja i dosljedan roditeljski nadzor povezani su sa manjom vjerovatnoćom uključivanja mladih u rizične aktivnosti (Hoeve et al., 2009).

Savremena literatura naglašava da porodični faktori ne djeluju izolovano, već ostvaruju uticaj u interakciji sa drugim aspektima socijalnog okruženja. Upravo zbog toga kvalitet porodičnih odnosa predstavlja važan resurs u razvoju rezilijentnosti mladih, odnosno njihove sposobnosti da se uspješno prilagode nepovoljnim životnim okolnostima (Masten & Barnes, 2018).

Na osnovu navedenog može se zaključiti da porodica predstavlja jedan od najvažnijih zaštitnih mehanizama u prevenciji rizičnih ponašanja mladih, dok poremećeni porodični odnosi mogu značajno povećati vjerovatnoću razvoja problematičnih i delinkventnih obrazaca ponašanja.

Vršnjački i školski faktori

Tokom perioda adolescencije vršnjačka grupa postaje jedan od najznačajnijih faktora socijalizacije i ima važnu ulogu u oblikovanju stavova, vrijednosti i obrazaca ponašanja mladih. Potreba za prihvatanjem i pripadanjem grupi može pozitivno uticati na razvoj socijalnih kompetencija, ali istovremeno može povećati vjerovatnoću usvajanja rizičnih

oblika ponašanja ukoliko vršnjačka grupa promoviše antisocijalne norme. Istraživanja pokazuju da su vršnjački uticaji među najznačajnijim prediktorima uključivanja adolescenata u različite oblike rizičnih i delinkventnih ponašanja (Brehwald & Prinstein, 2011).

Posebno se ističe značaj procesa socijalnog učenja unutar vršnjačkih grupa. Mladi često usvajaju obrasce ponašanja kroz identifikaciju sa vršnjacima i prilagođavanje grupnim normama, pri čemu prisustvo delinkventnih ili antisocijalno orijentisanih vršnjaka može povećati vjerovatnoću uključivanja u nasilje, zloupotrebu psihoaktivnih supstanci i druge oblike problematičnog ponašanja (Bandura, 1977; Ryan, 2001). Nasuprot tome, prosocijalne vršnjačke grupe mogu djelovati kao značajan zaštitni faktor i podsticati razvoj odgovornog i društveno prihvatljivog ponašanja.

Pored vršnjačkog okruženja, značajnu ulogu ima i škola kao ključna institucija socijalizacije. Savremena istraživanja ukazuju da pozitivna školska klima, osjećaj pripadnosti školi i kvalitetni odnosi između učenika i nastavnika doprinose smanjenju rizičnih ponašanja i unapređenju psihosocijalnog funkcionisanja mladih. S druge strane, školski neuspjeh, slaba povezanost sa školom i nepovoljni uslovi školskog okruženja mogu predstavljati ozbiljne faktore rizika za razvoj problematičnih obrazaca ponašanja (Wang & Degol, 2016).

Na osnovu navedenog može se zaključiti da vršnjačko i školsko okruženje predstavljaju komplementarne socijalne faktore koji mogu djelovati i u pravcu rizika i u pravcu zaštite. Njihov konačni uticaj prevashodno zavisi od kvaliteta socijalnih odnosa, dominantnih grupnih normi i stepena povezanosti mladih sa školskom i vršnjačkom zajednicom.

Socioekonomski i društveni faktori

Pored individualnih, porodičnih i vršnjačkih uticaja, značajnu ulogu u nastanku rizičnih ponašanja mladih imaju širi društveni i socioekonomski uslovi. Savremeni kriminološki i sociološki pristupi ukazuju na to da razvoj problematičnih i delinkventnih obrazaca ponašanja nije moguće objasniti isključivo psihološkim karakteristikama pojedinca, već je neophodno analizirati i uticaj društvenog okruženja u kojem mladi odrastaju (Milutinović, 1988; Sampson & Groves, 1989).

Među najznačajnijim faktorima iz ove grupe izdvajaju se socijalna isključenost, ekonomsko siromaštvo, nezaposlenost roditelja, nepovoljni uslovi života u lokalnoj zajednici, kao i ograničen pristup obrazovnim i kulturnim sadržajima. U kriminološkoj literaturi je opšteprihvaćeno da ovi faktori najčešće ne djeluju neposredno i linearno na ponašanje mladih, već stvaraju opštu društvenu deprivaciju i slabe mehanizme neformalne socijalne kontrole, čime se posredno povećava vjerovatnoća uključivanja u rizične i delinkventne aktivnosti (Bošković, 2015; Sampson & Groves, 1989).

Sa kriminološkog aspekta, posebno je značajna povezanost između procesa socijalne marginalizacije i pojave maloljetničkog prestupništva. Mladi koji odrastaju u sredinama koje su obilježene strukturalnim nedostatkom institucionalne podrške i prisustvom subkulturalnih, antisocijalnih obrazaca ponašanja, češće se suočavaju sa kriminogenim faktorima i nedostatkom konvencionalnih prilika za uspjeh (Merton, 1938). Nasuprot tome, ekonomska stabilnost zajednice, kao i dostupnost strukturisanih vanškolskih, sportskih i preventivnih programa unutar lokalne sredine, djeluju kao snažan makro-zaštitni faktor.

U tom kontekstu, posebnu ulogu imaju lokalna zajednica i njene primarne društvene institucije. Multisektorska saradnja i sinergija između porodice, škole, centara za socijalni

rad, zdravstvenih ustanova i pravosudnih organa doprinose ranom prepoznavanju ekoloških faktora rizika i blagovremenom pružanju podrške mladima u riziku (Bronfenbrenner, 1979).

Na osnovu navedenog može se zaključiti da socioekonomski i društveni faktori predstavljaju bazični dio šireg konteksta u kojem se generišu rizična ponašanja mladih. Njihovo sistemsko razumijevanje od posebnog je značaja za projektovanje makro-preventivnih mjera usmjerenih na suzbijanje maloljetničke delinkvencije i uspješnu socijalnu integraciju mladih u društvene tokove.

Rezilijentnost kao ključni zaštitni faktor

U savremenim istraživanjima mladih u riziku, rezilijentnost se smatra jednim od najznačajnijih zaštitnih faktora koji doprinosi uspješnom prevazilaženju razvojnih izazova i nepovoljnih životnih okolnosti. Rezilijentnost se najčešće definiše kao sposobnost pojedinca da se uspješno prilagodi, oporavi i nastavi funkcionalno djelovanje uprkos izloženosti značajnim rizicima, stresnim događajima ili nepovoljnim uslovima života (Masten & Barnes, 2018).

Savremeni pristupi naglašavaju da rezilijentnost nije trajna lična osobina, već dinamičan proces koji nastaje kroz interakciju individualnih karakteristika i faktora iz socijalnog okruženja. Na njen razvoj utiču brojni elementi, uključujući emocionalnu stabilnost, razvijene socijalne vještine, pozitivnu sliku o sebi, podršku porodice, kvalitetne vršnjačke odnose i dostupnost institucionalne pomoći (Masten & Barnes, 2018).

Poseban značaj rezilijentnosti ogleda se u njenoj zaštitnoj funkciji u odnosu na rizična ponašanja mladih. Istraživanja pokazuju da mladi sa razvijenijim kapacitetima suočavanja sa stresom i većim nivoom psihološke otpornosti lakše prevazilaze negativne životne okolnosti i rjeđe razvijaju problematične i delinkventne obrasce ponašanja (Dray et al., 2017; Masten & Barnes, 2018). Istovremeno, prisustvo zaštitnih faktora može ublažiti negativne efekte brojnih faktora rizika kojima su mladi izloženi tokom odrastanja.

Sa aspekta prevencije, značaj rezilijentnosti ogleda se u činjenici da ona predstavlja važan resurs za uspješnu socijalnu adaptaciju mladih. Jačanje individualnih potencijala, razvoj socijalnih kompetencija i stvaranje podržavajućeg socijalnog okruženja doprinose povećanju otpornosti mladih na negativne uticaje i smanjenju vjerovatnoće uključivanja u rizična ponašanja.

Na osnovu navedenog može se zaključiti da rezilijentnost predstavlja jedan od ključnih zaštitnih faktora u prevenciji rizičnih ponašanja mladih. Njeno razvijanje ne zavisi isključivo od individualnih sposobnosti, već i od kvaliteta podrške koju mladi dobijaju od porodice, škole, vršnjaka i šire društvene zajednice.

Psihološka podrška mladima u riziku

Psihološka podrška predstavlja ključni segment savremenih preventivnih pristupa usmjerenih na mlade u riziku. Njena osnovna svrha jeste jačanje emocionalnih, socijalnih i kognitivnih kapaciteta mladih kako bi se smanjila vjerovatnoća razvoja problematičnih i rizičnih obrazaca ponašanja. Savremeni pristupi polaze od pretpostavke da se rizična ponašanja mogu efikasno prevenirati kroz rano prepoznavanje indikatora problema i pravovremeno pružanje stručne podrške.

Poseban značaj psihološke podrške ogleda se u mogućnosti razvoja adaptivnih strategija suočavanja sa stresom. Mladi koji posjeduju razvijene vještine emocionalne regulacije,

rješavanja problema i konstruktivne komunikacije lakše prevazilaze razvojne izazove i pokazuju manju sklonost uključivanju u rizična ponašanja. U tom kontekstu, psihološka podrška direktno doprinosi izgradnji samopouzdanja, emocionalne stabilnosti i opšte socijalne kompetentnosti.

Značajnu ulogu imaju preventivni programi koji se realizuju u školskom okruženju. Sistematski pregled istraživanja pokazao je da univerzalne intervencije usmjerene na jačanje rezilijentnosti i mentalnog zdravlja djece i adolescenata mogu doprinijeti unapređenju psihološkog blagostanja i smanjenju negativnih razvojnih ishoda (Dray et al., 2017). Takvi programi najčešće obuhvataju strukturisan razvoj socijalnih vještina, emocionalne pismenosti, samokontrole i konstruktivnog rješavanja konflikata.

Pored individualnog rada sa mladima, savremeni pristupi naglašavaju značaj uključivanja porodice, škole i lokalne zajednice u jedinstven proces pružanja podrške. Integrisani modeli rada omogućavaju sveobuhvatnije sagledavanje potreba mladih i efikasnije djelovanje na faktore rizika koji su prisutni u njihovom neposrednom okruženju.

Na osnovu navedenog može se zaključiti da psihološka podrška predstavlja snažan zaštitni mehanizam u prevenciji rizičnih ponašanja mladih. Njena efikasnost je najveća kada se primjenjuje pravovremeno, kontinuirano i u bliskoj saradnji sa svim društvenim institucijama koje učestvuju u radu sa populacijom mladih u riziku.

Kriminološki aspekti prevencije rizičnih ponašanja mladih

Rizična ponašanja mladih predstavljaju značajan predmet interesovanja savremene kriminologije, budući da mogu predstavljati rane indikatore razvoja delinkventnih i drugih društveno neprihvatljivih oblika ponašanja. Iako svako rizično ponašanje ne vodi nužno ka maloljetničkoj delinkvenciji, brojna kriminološka istraživanja ukazuju na to da prisustvo više faktora rizika istovremeno značajno povećava vjerovatnoću uključivanja mladih u različite oblike devijantnog i protivpravnog ponašanja.

Savremeni kriminološki pristupi stoga naglašavaju ključni značaj prevencije, ranog prepoznavanja faktora rizika i pravovremenog razvoja zaštitnih mehanizama usmjerenih na mlade u riziku. U tom kontekstu, poseban značaj imaju preventivni programi, multisektorska saradnja i savremeni modeli resocijalizacije, koji predstavljaju osnovne instrumente društvenog odgovora na problem rizičnih ponašanja mladih.

Kumulativni efekat faktora rizika u etiologiji maloljetničke delinkvencije

Savremena kriminološka istraživanja ukazuju na to da maloljetnička delinkvencija rijetko nastaje kao posljedica djelovanja jednog izolovanog faktora. Mnogo češće, riječ je o složenom i dinamičnom procesu u kojem simultano djeluje veći broj individualnih, porodičnih, vršnjačkih i društvenih faktora rizika. Zbog toga se u savremenoj kriminološkoj etiologiji sve više naglašava značaj kumulativnog djelovanja faktora rizika, pri čemu vjerovatnoća razvoja delinkventnog ponašanja progresivno raste sa povećanjem ukupnog broja nepovoljnih okolnosti kojima je mlada osoba izložena (Farrington et al., 2012).

Brojna istraživanja potvrđuju da pojedinačni faktori rizika imaju prilično ograničenu prediktivnu vrijednost ukoliko se posmatraju potpuno izolovano. Međutim, kada se istovremeno manifestuju problemi sa samokontrolom, nepovoljni porodični odnosi, nedostatak adekvatnog roditeljskog nadzora, prisustvo delinkventnih vršnjaka i nepovoljni socioekonomski uslovi, rizik od uključivanja mladih u različite oblike devijantnog ponašanja značajno se povećava. Reprezentativna meta-analiza odnosa između roditeljstva i

maloljetničke delinkvencije potvrdila je da su neadekvatan roditeljski nadzor, slaba emocionalna povezanost i nekonzistentna primjena discipline visoko i značajno povezani sa pojavom delinkventnog ponašanja kod mladih (Hoeve et al., 2009).

Posebno je značajna kriminološka činjenica da se faktori rizika međusobno ne sabiraju linearno, već ostvaruju kompleksne interakcije koje dodatno pojačavaju njihov primarni negativni efekat. Mladi koji odrastaju u porodicama sa izraženim konfliktima češće ostvaruju kontakte sa vršnjacima koji već ispoljavaju antisocijalna ponašanja, dok istovremeno mogu imati slabiju strukturalnu povezanost sa školom i ograničen pristup pozitivnim društvenim resursima. Takva sistemska kumulacija nepovoljnih okolnosti dramatično povećava vjerovatnoću razvoja i stabilizacije hroničnih obrazaca problematičnog i delinkventnog ponašanja.

Savremeni kriminološki pristupi zbog toga naglašavaju da prevencija maloljetničkog prestupništva ne može biti restriktivno usmjerena isključivo na jedan izolovani faktor rizika. Efikasni preventivni programi zahtijevaju istovremeno, multisektorsko djelovanje na individualnom, porodičnom, školskom i društvenom nivou, uz obavezno jačanje zaštitnih faktora koji mogu ublažiti negativne posljedice postojećih rizika. Takav sveobuhvatan pristup predstavlja bazu savremenih modela prevencije usmjerenih na populaciju mladih u riziku.

Na osnovu navedenog može se zaključiti da etiologiju maloljetničke delinkvencije karakteriše složena i duboka međuzavisnost brojnih faktora rizika. Upravo njihov kumulativni efekat predstavlja jedan od ključnih elemenata savremenog kriminološkog razumijevanja geneze delinkventnog ponašanja kod mladih.

Savremeni modeli prevencije maloljetničke delinkvencije

Savremeni kriminološki pristupi polaze od pretpostavke da je maloljetničku delinkvenciju moguće efikasno prevenirati pravovremenim djelovanjem na faktore rizika, prije nego što dođe do razvoja hroničnih obrazaca problematičnog i protivpravnog ponašanja. U skladu sa tim, razvijeni su različiti modeli prevencije koji se međusobno razlikuju prema ciljnoj populaciji, vremenu djelovanja i vrsti primijenjenih intervencija. U kriminološkoj teoriji i praksi najčešće se razlikuju primarna, sekundarna i tercijarna prevencija, koje zajedno čine osnovu savremenog preventivnog sistema usmjerenog na populaciju mladih u riziku (Farrington et al., 2012).

Primarna prevencija usmjerena je na cjelokupnu populaciju djece i mladih, bez obzira na prisustvo specifičnih, individualno identifikovanih faktora rizika. Njen osnovni cilj jeste jačanje zaštitnih faktora kroz obrazovni sistem, razvoj socijalnih vještina, unapređenje mentalnog zdravlja i podsticanje prosocijalnih oblika ponašanja. U okviru ovog nivoa prevencije, ključnu ulogu imaju školski programi, vannastavne aktivnosti, sportski sadržaji i strukturisani programi razvoja životnih vještina. Istraživanja pokazuju da rano ulaganje u razvoj zaštitnih faktora može doprinijeti smanjenju vjerovatnoće kasnijeg uključivanja mladih u delinkventna ponašanja (Aazami et al., 2023).

Sekundarna prevencija usmjerena je na djecu i mlade kod kojih su već prisutni određeni faktori rizika ili rani oblici problematičnog ponašanja. Ovaj nivo prevencije podrazumijeva rano prepoznavanje rizika i ciljane intervencije usmjerene na mlade, njihove porodice i neposredno socijalno okruženje. Posebno značajnim pokazali su se programi porodične podrške, savjetodavni rad, mentorstvo i različiti oblici rada u zajednici (Aazami et al., 2023; de Vries et al., 2018). Savremeni pregledi kriminološke i druge relevantne literature ukazuju

da su porodično zasnovane intervencije među najefikasnijim pristupima u smanjenju delinkventnog ponašanja kod mladih (Aazami et al., 2023; Hoeve et al., 2009).

Tercijarna prevencija odnosi se na mlade koji su već ispoljili delinkventno ponašanje ili su bili u kontaktu sa sistemom maloljetničkog pravosuđa. Njen cilj nije samo sprečavanje recidivizma, već i uspješna socijalna reintegracija mladih. Savremeni kriminološki pristupi sve više napuštaju isključivo represivne modele i naglašavaju značaj individualizovanog tretmana, rada u zajednici, restorativnih programa, kognitivno-bihevioralnih intervencija usmjerenih na moralni razvoj i resocijalizacije u zajednici (Heynen et al., 2025). Evaluacije modela zasnovanih na dokazima pokazuju da intervencije koje sistemski uključuju porodicu, lokalnu zajednicu i post-penalnu podršku ostvaruju bolje rezultate od pristupa zasnovanih isključivo na institucionalnim sankcijama (Aazami et al., 2023; OJJDP, 2023).

Savremeni modeli prevencije zasnivaju se na integrisanom pristupu koji podrazumijeva istovremeno djelovanje na više nivoa rizika. Umjesto fokusiranja na pojedinačne uzroke delinkvencije, naglasak se stavlja na kombinovanje preventivnih aktivnosti usmjerenih na pojedinca, porodicu, školu i lokalnu zajednicu. Takav pristup omogućava efikasnije djelovanje na faktore rizika i jačanje zaštitnih mehanizama koji doprinose zdravom razvoju mladih (Aazami et al., 2023; Farrington et al., 2012).

Na osnovu navedenog, može se zaključiti da savremeni modeli prevencije maloljetničke delinkvencije podrazumijevaju sveobuhvatan i interdisciplinarni pristup koji objedinjuje primarnu, sekundarnu i tercijarnu prevenciju. Njihova efikasnost najveća je kada se preventivne aktivnosti sprovode kontinuirano i kada uključuju multisektorsku saradnju porodice, škole, lokalne zajednice i institucija sistema.

Multisektorski pristup u radu sa mladima u riziku

Savremeni pristupi prevenciji maloljetničke delinkvencije polaze od činjenice da rizična ponašanja mladih nastaju kao rezultat međusobnog djelovanja individualnih, porodičnih, školskih i društvenih faktora. Zbog toga se efikasna prevencija ne može zasnivati isključivo na djelovanju jedne institucije, već zahtijeva koordinisanu saradnju i podršku različitih sistema koji učestvuju u radu sa mladima. U savremenoj stručnoj i naučnoj literaturi ovakav pristup označava se kao multisektorski ili interdisciplinarni pristup prevenciji (Aazami et al., 2023).

Porodica predstavlja primarno okruženje razvoja mladih i jedan od najvažnijih oslonaca i zaštitnih faktora u prevenciji rizičnih ponašanja. Kvalitetni porodični odnosi, emocionalna podrška i adekvatan roditeljski nadzor povezani su sa manjom vjerovatnoćom razvoja delinkventnog ponašanja. Nasuprot tome, porodični konflikti, zanemarivanje i nedostatak nadzora predstavljaju značajne faktore rizika koji zahtijevaju pravovremenu podršku zajednice (Hoeve et al., 2009).

Pored porodice, značajnu ulogu ima škola kao centralna institucija socijalizacije. Pozitivno školsko okruženje, osjećaj pripadnosti školi i kvalitetni odnosi sa nastavnicima doprinose jačanju prosocijalnih obrazaca ponašanja i smanjenju vjerovatnoće uključivanja mladih u rizične aktivnosti. Istovremeno, škola predstavlja važan prostor za rano prepoznavanje problema i uključivanje mladih u preventivne programe (Wang & Degol, 2016).

Centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove i organizacije lokalne zajednice imaju značajnu ulogu u identifikaciji mladih u riziku i pružanju stručne podrške njima i njihovim porodicama. Njihovo djelovanje posebno je važno kod mladih koji su izloženi višestrukim

faktorima rizika ili su već ispoljili određene oblike problematičnog ponašanja. U takvim situacijama pravovremena intervencija može doprinijeti sprečavanju daljeg razvoja delinkventnih obrazaca ponašanja (Aazami et al., 2023).

Važno mjesto u sistemu prevencije imaju i policija i pravosudne institucije. Savremeni modeli rada sve više naglašavaju preventivnu i partnersku ulogu policije u lokalnoj zajednici, kao i primjenu mjera koje su usmjerene na zaštitu interesa maloljetnika i njihovu socijalnu reintegraciju. Umjesto isključivo represivnog djelovanja, naglasak se stavlja na saradnju sa porodicom, školom i drugim institucijama koje učestvuju u radu sa mladima u riziku.

Može se zaključiti da multisektorski pristup predstavlja jedan od osnovnih principa savremene prevencije maloljetničke delinkvencije. Njegova efikasnost zasniva se na koordinisanom djelovanju porodice, škole, sistema socijalne zaštite, zdravstvenih ustanova, policije i pravosuđa, sa zajedničkim ciljem smanjenja faktora rizika i jačanja zaštitnih mehanizama kod mladih.

Restorativni pristup i savremeni koncept resocijalizacije

Savremeni pristupi radu sa maloljetnim prestupnicima sve više napuštaju isključivo represivne modele reakcije na delinkventno ponašanje i usmjeravaju se ka pristupima koji naglašavaju ličnu odgovornost, popravljjanje posljedica štetnog ponašanja i uspješnu socijalnu reintegraciju mladih. U tom kontekstu, značajno mjesto zauzima restorativni pristup, koji se zasniva na dobrovoljnom uključivanju maloljetnog učinioca, žrtve i zajednice u proces rješavanja posljedica nastalog sukoba ili prestupa (Zehr, 2015).

Za razliku od tradicionalnog kaznenog modela, restorativni pristup pažnju usmjerava na potrebe žrtve, preuzimanje odgovornosti od strane učinioca i obnovu narušenih društvenih odnosa. Njegov osnovni cilj nije kažnjavanje maloljetnika, već podsticanje razumijevanja posljedica vlastitog ponašanja, razvoj empatije prema oštećenom i stvaranje uslova za pozitivne promjene u ponašanju. Istraživanja pokazuju da restorativni programi mogu doprinijeti smanjenju recidivizma, povećanju zadovoljstva žrtava i uspješnijoj reintegraciji maloljetnih prestupnika u zajednicu (Zehr, 2015).

Savremeni koncept resocijalizacije zasniva se na pretpostavci da je promjena ponašanja moguća ukoliko se mladima obezbijedi adekvatna podrška, obrazovne mogućnosti i razvoj socijalnih kompetencija. U tom procesu poseban značaj imaju individualizovani tretmani, psihološka podrška, rad sa porodicom, obrazovni programi i aktivnosti usmjerene na razvoj prosocijalnih vrijednosti. Savremeni penološki i viktimološki pristupi posebno naglašavaju da uspješna resocijalizacija zahtijeva postojan kontinuitet podrške i nakon formalnog završetka tretmana (tzv. post-penalni prihvata), kako bi se smanjio rizik od ponovnog uključivanja u delinkventna ponašanja (Bazemore & Umbreit, 1995).

Posebnu vrijednost restorativnog pristupa predstavlja njegova usmjerenost na jačanje zaštitnih faktora i socijalnih veza koje doprinose uspješnoj reintegraciji mladih. Kroz uključivanje porodice, škole, lokalne zajednice i stručnih službi stvaraju se uslovi za razvoj osjećaja pripadnosti, odgovornosti i socijalne uključenosti, što predstavlja važan preduslov dugoročne prevencije delinkventnog ponašanja.

Na osnovu navedenog može se zaključiti da restorativni pristup i savremeni koncept resocijalizacije predstavljaju značajne komponente savremenog sistema rada sa maloljetnim prestupnicima. Njihov značaj ogleda se u nastojanju da se, umjesto isključivog kažnjavanja,

mladima omogućiti razvoj odgovornosti, usvajanje prosocijalnih obrazaca ponašanja i uspješna reintegracija u društvenu zajednicu.

Zaključak

Analiza relevantne literature pokazala je da rizična i delinkventna ponašanja mladih predstavljaju složen društveni i razvojni fenomen čije razumijevanje zahtijeva prevazilaženje jednostranih objašnjenja zasnovanih na izolovanim uzrocima. Savremena naučna saznanja potvrđuju da se ova ponašanja razvijaju kroz međusobno djelovanje različitih individualnih, porodičnih, vršnjačkih, školskih i društvenih faktora, zbog čega njihovo proučavanje i prevencija zahtijevaju interdisciplinarni pristup.

Posebno je značajno da analiza literature potvrđuje kako se rizična i delinkventna ponašanja mladih ne mogu razumjeti niti prevenirati djelovanjem na pojedinačne faktore rizika. Njihov razvoj najčešće predstavlja rezultat kumulativnog djelovanja različitih kriminogenih faktora, pri čemu se vjerovatnoća pojave problematičnih obrazaca ponašanja povećava sa brojem i intenzitetom prisutnih rizika. Istovremeno, zaštitni faktori i rezilijentnost mladih mogu značajno ublažiti negativne efekte nepovoljnih životnih okolnosti i doprinijeti uspješnijoj socijalnoj adaptaciji.

Rezultati prikazane analize ukazuju da efikasnost preventivnih i intervencijskih aktivnosti ne zavisi isključivo od smanjenja faktora rizika, već i od sistematskog jačanja zaštitnih mehanizama koji doprinose zdravom razvoju mladih. U tom procesu posebno mjesto zauzimaju psihološka podrška, razvoj socijalnih i emocionalnih kompetencija, kvalitetni socijalni odnosi i dostupnost adekvatnih oblika institucionalne i društvene podrške.

Savremeni pristupi prevenciji sve više se zasnivaju na konceptu rane intervencije, multisektorske saradnje i socijalne reintegracije, pri čemu se naglasak pomjera sa isključivo represivnog djelovanja na razvojne, preventivne i profilaktičke modele rada. Poseban značaj imaju restorativni pristupi i savremeni koncepti resocijalizacije koji, umjesto fokusiranja isključivo na retributivno sankcionisanje, podstiču preuzimanje odgovornosti, obnovu narušenih socijalnih odnosa i uspješniju reintegraciju mladih u društvenu zajednicu. U tom kontekstu, sistematsko jačanje postpenalnih programa od presudnog je značaja za proces reintegracije, jer pruža neophodnu podršku i umanjuje rizik od društvene stigmatizacije koja može otežati uspješnu resocijalizaciju mlade osobe.

Na osnovu analizirane literature može se zaključiti da savremeni rad sa mladima u riziku zahtijeva integraciju psiholoških i kriminoloških perspektiva, pri čemu se najveći preventivni efekti ostvaruju kroz pravovremeno prepoznavanje faktora rizika, jačanje zaštitnih mehanizama i koordinisano djelovanje relevantnih društvenih aktera. Takav pristup ne doprinosi samo prevenciji rizičnih i delinkventnih ponašanja, već predstavlja osnovu za kreiranje održivih modela podrške koji omogućavaju zdrav razvoj, socijalnu uključenost i uspješnu integraciju mladih u društvenu zajednicu.

Literatura

1. Aazami, A., Valek, R., Ponce, A. N., & Zare, H. (2023). Risk and protective factors and interventions for reducing juvenile delinquency: A systematic review. *Social Sciences*, 12(9), Article 474. <https://doi.org/10.3390/socsci12090474>
2. Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.

3. Bazemore, G., & Umbreit, M. (1995). Rethinking the sanctioning function in juvenile court: Retributive or restorative responses to youth crime. *Crime & Delinquency*, 41(3), 296–316. <https://doi.org/10.1177/0011128795041003002>
4. Bošković, M. (2015). *Kriminologija*. Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
5. Brechwald, W. A., & Prinstein, M. J. (2011). Beyond homophily: A decade of advances in understanding peer influence processes. *Journal of Research on Adolescence*, 21(1), 166–179. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00721.x>
6. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
7. De Ridder, D. T. D., Lensvelt-Mulders, G., Finkenauer, C., Stok, F. M., & Baumeister, R. F. (2012). Taking stock of self-control: A meta-analysis of how trait self-control relates to a wide range of behaviors. *Personality and Social Psychology Review*, 16(1), 76–99. <https://doi.org/10.1177/1088868311418749>
8. de Vries, S. L. A., Hoeve, M., Assink, M., & Stams, G. J. J. M. (2018). The long-term effects of the youth crime prevention program “New Perspectives” on delinquency and recidivism. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(12), 3639–3661. <https://doi.org/10.1177/0306624X17751161>
9. Dray, J., Bowman, J., Campbell, E., Freund, M., Wolfenden, L., Hodder, R. K., McElwaine, K., Tremain, D., Bartlem, K., Bailey, J., Small, T., Palazzi, K., Oldmeadow, C., & Wiggers, J. (2017). Systematic review of universal resilience-focused interventions targeting child and adolescent mental health in the school setting. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 56(10), 813–824. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2017.07.780>
10. Farrington, D. P., Loeber, R., & Ttofi, M. M. (2012). Risk and protective factors for offending. In M. Tonry (Ed.), *The Oxford handbook of crime and public policy* (pp. 46–69). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195398823.013.0003>
11. Hawkins, J. D., Catalano, R. F., & Miller, J. Y. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention. *Psychological Bulletin*, 112(1), 64–105. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.112.1.64>
12. Heynen, E., Hoogsteder, L., van Vugt, E., Schalkwijk, F., Stams, G. J., & Assink, M. (2025). Effectiveness of moral developmental interventions for youth engaged in delinquent behavior: A meta-analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 69(5), 537–558. <https://doi.org/10.1177/0306624X231172648>
13. Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. University of California Press.
14. Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., van der Laan, P. H., Smeenk, W., & Gerris, J. R. M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(6), 749–775. <https://doi.org/10.1007/s10802-009-9310-8>
15. Kann, L., McManus, T., Harris, W. A., Shanklin, S. L., Flint, K. H., Queen, B., Lowry, R., Chyen, D., Lim, C., Miller, G., Gomez, S., Diedrich, D., Roper, C., Thornton, J., Michael, S., Harris, A. M., & Zaza, S. (2018). Youth Risk Behavior Surveillance — United States, 2017. *MMWR Surveillance Summaries*, 67(8), 1–114. <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss6708a1>
16. Masten, A. S., & Barnes, A. J. (2018). Resilience in children: Developmental perspectives. *Children*, 5(7), Article 98. <https://doi.org/10.3390/children5070098>

17. Merton, R. K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672–682. <https://doi.org/10.2307/2084686>
18. Milutinović, M. (1988). *Kriminologija*. Savremena administracija.
19. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention (OJJDP). (2023). *Model programs guide: Evidence-based programs*. U.S. Department of Justice. <https://ojjdp.ojp.gov/model-programs-guide>
20. Ryan, A. M. (2001). The peer group as a context for the development of young adolescent motivation and achievement. *Child Development*, 72(4), 1135–1150. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00338>
21. Sampson, R. J., & Groves, W. B. (1989). Community structure and crime: Testing social-disorganization theory. *American Journal of Sociology*, 94(4), 774–802. <https://doi.org/10.1086/229068>
22. Shulman, E. P., Smith, A. R., Silva, K., Icenogle, G., Duell, N., Chein, J., & Steinberg, L. (2016). The dual systems model: Review, reappraisal, and reaffirmation. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 17, 103–117. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2015.12.010>
23. Steinberg, L. (2010). A dual systems model of adolescent risk-taking. *Developmental Psychobiology*, 52(3), 216–224. <https://doi.org/10.1002/dev.20445>
24. Vannucci, A., Simpson, E. G., Gagnon, S., & Ohannessian, C. M. (2020). Social media use and risky behaviors in adolescents: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 79, 258–274. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2020.01.014>
25. Wang, M. T., & Degol, J. L. (2016). School climate: A review of the construct, measurement, and impact on student outcomes. *Educational Psychology Review*, 28(2), 315–352. <https://doi.org/10.1007/s10648-015-9319-1>
26. Zehr, H. (2015). *The little book of restorative justice* (Revised & Updated ed.). Good Books.

CONTEMPORARY APPROACHES TO WORKING WITH AT-RISK YOUTH: PSYCHOLOGICAL AND CRIMINOLOGICAL PERSPECTIVES

Biljana Dimitrić¹

Abstract

The aim of this paper is to analyze contemporary psychological and criminological approaches to working with youth at risk, with a particular focus on risk and protective factors, psychological support, and contemporary models for the prevention of risky and delinquent behavior. The study applied content analysis, comparative analysis, and synthesis of relevant scientific and professional literature in the fields of psychology, criminology, juvenile delinquency prevention and related social sciences. The results indicate that risky and delinquent behaviors arise through the cumulative interaction of individual and social risk factors, while protective factors, resilience, and psychological support play a significant preventive role. The findings also confirm the importance of early intervention, multisectoral cooperation, and restorative approaches in working with youth at risk. It is concluded that effective prevention requires the integration of psychological and criminological perspectives, as well as coordinated action by relevant social actors aimed at the successful reintegration of youth into the community.

Keywords: youth at risk, risky behavior, risk and protective factors, psychological support, prevention.

¹ Biljana Dimitrić, PhD, Associate Professor, University of Bijeljina, Faculty of Psychology, Pavlovića Put bb, 76300 Bijeljina, Republic of Srpska, Bosnia and Herzegovina, Tel: +387 66 887-170, E-mail: biljana.dimitric@ubn.rs.ba